Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu; 2026:78
DOI: 10.46955/ankuayd.1782988
Araştırma Makalesi/Research Article

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Casusluk (1923-1938)

Espionage in Turkiye during the Early Republican Period (1923-1938)

Harun AYDIN

Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı/Türkiye / Ağrı İbrahim Çeçen University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Ağrı/Türkiye.

ÖZET

Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreç, Türkiye Cumhuriyeti'nin hem kurumları yeniden yapılandırdığı hem de uluslararası konumunu güçlendirmeye çalıştığı kritik bir dönem olmuştur. Bu süreçte yabancı devletlerin Türkiye aleyhine yürüttüğü casusluk faaliyetleri, ülkenin güvenlik ve dış politika gündemini doğrudan etkilemiş; bu doğrultuda politika ve çözüm arayışları devlet erkânının gündeminde yer almıştır. Sovyetler Birliği, Yunanistan ve çeşitli Avrupa devletleri, Türkiye'de diplomatik temsilcilikler, ticari işletmeler, basın organları ve kültürel ilişkiler aracılığıyla bilgi toplayıp casusluk yapmaya yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Buradan hareketle çalışmanın amacı, 1923-1938 yılları arasında Türkiye'de yürütülen casusluk faaliyetlerini ve bu faaliyetlere karşı geliştirilen devlet politikalarının incelenmesi olmuştur. Kapsam itibarıyla araştırma, yalnızca Erken Cumhuriyet dönemini konu edinmekte ve söz konusu yıllarda gerçekleşen casusluk olayları ve buna karşı uygulanan tedbirlerle sınırlı tutulmuştur. Casusluk olayına karışanlara karşı devlet organları tarafından alınan önlemler arasında idam, sınır dışı etme, vatandaşlıktan çıkarma, cezalandırma, sürgün uygulamaları ve vize verilmemesi gibi müeyyideler öne çıkmıştır. Bu durum, Cumhuriyet'in güvenlik politikalarının hukuki, diplomatik ve idari araçların bir arada kullanımıyla şekillendiğini göstermektedir. Çalışmada yöntem olarak doküman analizi tekniği kullanılmış ve farklı türden belgeler karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmiştir. Araştırmanın sınırlılığı, dönemin yalnızca 1923-1938 yıllarıyla sınırlandırılması ve gizlilik dereceli tüm belgelere erişim imkânı sağlanamamasıdır. Çalışmada kullanılan veriler Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Millî Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi, TBMM Arşivi, dönemin ulusal basın yayın organları, telif ve tetkik eserlerden elde edilerek toplanmış ve kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Casusluk, Güvenlik, Önlemler, Yaptırımlar.

ABSTRACT

The proclamation of the Republic marked a critical period during which the Republic of Türkiye restructured its institutions and sought to strengthen its international standing. During this phase, espionage activities conducted by foreign states against Türkiye directly impacted the country's security and foreign policy agenda, and the search for policies and solutions accordingly dominated the agenda of ministers and top officials. The Soviet Union, Greece, and various European states attempted to collect information and carry out espionage activities in Türkiye through diplomatic missions, commercial businesses, media organs, and cultural relations. From this point of view, the purpose of this article is to analyse espionage activities carried out in Türkiye between 1923 and 1938 and the state policies developed to counter these activities. The scope of the research is limited to the Early Republican period and the espionage incidents that occurred during these years and the precautions performed to counter them. Among the precautions taken by state authorities against those involved in espionage, sanctions like execution, deportation, deprivation of citizenship, punishment, exile, and visa denial were prominent. This proves that the Republic's security policies were shaped by the combined use of legal, diplomatic, and administrative tools. Document analysis was exercised in the article, and different types of documents were comparatively utilized. The research was limited to the period between 1923 and 1938, and access to all classified documents was not available. Data used in the article were assembled and used in the study from the Turkish Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs, the Republic Archives of the State Archives, the Military History Archives of the Ministry of National Defence, the Turkish Grand National Assembly Archives, national press outlets of the period, and copyrighted and research works.

Keywords: Republic, Espionage, Security, Precautions, Sanctions.

Sorumlu yazar: Doç. Dr. Harun AYDIN
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı/Türkiye
E-mail: haaydin@agri.edu.tr

ROR ID: ror.org/054y2mb78
Geliş Tarihi(Received): 12.09.2025 **Kabul Tarihi(Accepted):** 04.05.2026 **Yayın Tarihi(Published):** 31.05.2026

Atıf bilgisi:
Aydın, Harun. "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Casusluk (1923-1938), Atatürk Yolu, 78 (Mayıs 2026),181-197, doi.org/10.46955/ankuayd.1782988

Dergimizde CC-BY-NC-ND lisansı kullanılmakta ve yayımlanan makalelerin telif hakkı yazarlara, ticari kullanım hakkı ise dergimize aittir
The journal operates under the CC BY-NC-ND license. Authors retain the copyright of their published articles, while the rights for commercial use are reserved by the journal.

Extended Abstract

This study aims to analyse the nature and scope of espionage activities in Türkiye during the Early Republic period (1923–1938), and the state policies developed against these activities, within a historical and political framework. The study regards espionage not merely as individual acts of treason or isolated security breaches, but as an extension of power competition, ideological conflicts, and interstate struggles for influence within the international system. In this regard, the main research question focuses on how the Early Republic administration perceived espionage activities and what institutional, legal, and administrative mechanisms it developed to counter these threats. The scope of this article is limited to the period from the founding of the Republic to the death of Atatürk. However, espionage incidents that occurred before this period are briefly mentioned. This period represents a historical juncture in which state-building process of Türkiye was not yet complete, its search for a position in the international system continued, and its internal and external security dynamics were simultaneously taking shape. While analysing espionage activities and the policies developed against them during this period, the study focuses particularly on border regions, diplomatic missions, and vulnerable areas within the social structure. However, the main limitation of the research is that some archival documents are inaccessible, which has led to the examination being limited to a specific time period. Methodologically, the article is structured using a historical document analysis method based on a qualitative research design. In this context, primary sources such as the Republic Archive of the State Archives Directorate, the Turkish Diplomatic Archive of the Ministry of Foreign Affairs, the Military History Archive of the Ministry of National Defence, the Turkish Grand National Assembly Archive, and national press and media outlets of the period, as well as original and scholarly works, have been utilized. The data has been analysed through a comparative and critical reading. Thus, an attempt has been made to establish a connection between both the official discourse of the state and its practical applications. This approach has enabled an understanding of the espionage phenomenon not only from an event-based perspective but also from its institutional and structural dimensions. The article proved that Türkiye was heavily exposed to espionage activities during the Early Republican Period. In particular, it was determined that the Soviet Union, Greece, and various European states conducted systematic intelligence activities through their diplomatic missions, commercial establishments, media outlets, and local intermediaries. These activities were not limited to obtaining military and political information; they also aimed at producing propaganda, creating social disintegration, and establishing political influence. Another important finding of the research is that the Republican government treated espionage activities as a systematic security problem and attempted to establish a multi-dimensional deterrent mechanism. Legal regulations against espionage were concretized in the 1926 Turkish Penal Code, institutional structures, the National Security Services Directorate, and administrative practices such as deportation, exile, revocation of citizenship, and visa restrictions. Furthermore, the involvement of society in security processes through reporting and reward mechanisms demonstrated the state's effort to disseminate security policies to the social base. Regarding to this, the article's main argument is that espionage activities in the Early Republic were one of the structural elements shaping the state's security policies, diplomatic orientations, internal regulations, and institutionalization processes. Anti-espionage policies were considered part of the Young Republic's efforts to consolidate its sovereignty, ensure border security, and establish itself as an independent actor in the international system. It proved that the phenomenon of espionage was an integral component of the state-building process in Early Republican Türkiye. The multi-layered policies developed against espionage activities played a decisive role in laying the institutional and legal foundations of the understanding of security in modern Türkiye.

Giriş

Casus kavramı, Arapça *cess* kökünden türemiş olup kelime köken itibarıyla "gözetleyen, araştıran" anlamına gelmektedir. *Casus* ise "düşmanın sırlarını araştırarak bilgi sızdıran ve düşman içerisinde çeşitli yıkıcı faaliyetlerde bulunan kişi" olarak tanımlanmıştır.[1] Casusluk, dar anlamıyla devletlerin yurtdışında askerî ya da siyasî sırları toplamak amacıyla görevlendirdiği gizli ajanların faaliyetleri şeklinde açıklanmaktadır.[2] Daha geniş bir bakış açısıyla casusluk, istihbarat faaliyetlerinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. İstihbarat, her ne kadar tüm bilgileri kapsamasa da özünde bilgi toplama sürecine işaret eder. İstihbarat yetkilileri görevlerini; planlama, bilgi toplama, elde edilen bilgileri işleme ve ayıklama olarak tanımlamakta ve bu sürecin döngüsel bir nitelik taşıdığını vurgulamaktadır.[3] Casusluk modern zamanların bir ürünü olmayıp, insanların siyasal oluşumlar teşkilinin bir tezahürü olan gücün merkezileşmesinden itibaren var olagelmiştir. Nitekim Çin, Yunan metinleri ile Tevrat ve İncil gibi kutsal metinlerde de casusluktan söz edilmektedir. Bu nedenle casusluk, tarih sahnesinde çok uzun süredir var olan ve "dünyanın en eski ikinci mesleği" olarak nitelendirilen bir faaliyettir.[4] Casusluk faaliyetlerinin ortaya çıkış nedenleri farklılık göstermektedir. Bu tür faaliyetler yalnızca profesyonel ajanlar tarafından değil; ülkesine karşıt tutum geliştiren bireyler, siyasî muhalifler, sürgündekiler, iş insanları, turistler, uzmanlar ve gazeteciler tarafından da icra edilebilmektedir. Her ne kadar casusluğun en yaygın motivasyonu para olsa da bu tek etken değildir. Literatürde güvenilir casusların ortaya çıkmasına yol açan üç temel neden öne çıkar: bir millete karşı duyulan gizli düşmanlık, fanatizm ve ideolojik bağlılık.[5] Birleşik Krallık iç istihbarat servisi MI5 de casusluk faaliyetlerini değerlendirmekte ve ajanların oluşturduğu riskleri; değerlerin ve özgürlüklerin tehlikeye girmesi, ekonomik kayıplar, fiziksel şiddet veya suikastlar yoluyla halk güvenliğinin riske düşmesi ve siber saldırılar aracılığıyla gizli bilgilerin çalınması şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca, casusluk faaliyetlerinde özellikle iş dünyasına ilişkin bilgiler, bilimsel araştırma verileri, siyasî ve askerî içerikli bilgilerin hedef alınabileceği belirtilmektedir.[6]

Geleneksel dünyadan modern dünyaya geçişin önemli aşamalarından biri sayılan Coğrafi Keşifler ile birlikte casusluğun mahiyeti de değişmiştir. 16. yüzyıldan itibaren coğrafi keşiflerle birlikte yeni ticaret yollarının açılması, uluslararası ticaretin genişlemesi, matbaanın yaygınlaşması, posta sistemlerinin gelişmesi ve devletler arası etkileşimlerin artması istihbarat ve casusluk faaliyetlerine yeni boyutlar kazandırmıştır. Bu süreç, devletlerin birbirleri hakkındaki bilgi ihtiyacını artırmış ve istihbaratın faaliyet alanının genişlemesine zemin hazırlamıştır.[7] Osmanlı Devleti de ticaret yollarının merkezinde olması, Akdeniz havzasının hakim güçlerinden olmasından dolayı casusluk faaliyetlerine önem vermiştir. Ancak sistematik bir teşkilata sahip olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Daha çok yerel idareciler ve iş birlikçiler üzerinden bir faaliyet ağı teşkil edilmiştir.[8] 19. yüzyıla gelindiğinde, özellikle II. Mahmud dönemi, devletin merkezîleşme çabalarının ve modernleşme girişimlerinin hız kazandığı bir dönem olarak dikkat çekmiştir. Bu süreçte güvenlik ve düzenin temini kadar, iç ve dış tehditlerin önceden tespiti de büyük önem taşımıştır. İstihbarat faaliyetleri, devletin idari ve askerî politikalarının şekillendirilmesinde kritik bir rol üstlenmiştir. Nitekim döneme ait resmî evraklarda istihbarat temin eden kişiler için "casus", "çaşıt" veya "kâsıd" gibi terimlerin kullanıldığı görülmüştür.[9] Osmanlı coğrafyası, jeostratejik konumu nedeniyle büyük devletlerin çıkar çatışmalarının yoğunlaştığı ve bu sebeple casusluk faaliyetlerinin sıkça yaşandığı bir alan olmuştur. 20. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı topraklarından devam eden kopuşlarla birlikte, özellikle Trakya ve çevresinde demografik yapının değişmesi gibi sebepler casusluk faaliyetlerinin artmasına zemin hazırlamıştır. Balkan Savaşları sırasında Osmanlı Devleti yoğun casusluk girişimlerine maruz kalmış; Yunanistan ve Bulgaristan, gayrimüslim tebaanın bir kısmıyla temas kurarak onları casus olarak kullanmıştır. Rum, Bulgar ve Ermenilerin Balkan devletleri adına casusluk faaliyetlerinde yer almaları, Osmanlı Devleti'ni bu unsurlara karşı tedbirler almaya yöneltmiştir. 1914 yılına gelindiğinde Ermeni meselesi uluslararası gündemin önemli bir

1 Cengiz Kallek, "Casus", DİA, C.VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, 163; Ahmet Yüksel, *II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2017, 25.

2 Leslie S. Edmondson, "Espionage in Transnational Law", *Vanderbilt Journal of Transnational Law*,5/2, (1972),434.

3 Geoffrey B. Demarest, "Espionage in International Law", *Denver Journal of International Law & Policy*,24/2, (1996), 322-323.

4 Darien Pun "Rethinking Espionage in the Modern Era", *Chicago Journal of International Law*, 18/1, (2017), 355.

5 Sabit Alabaş, "İnsan İstihbaratı Kapsamında Bir Casus Profil Analizi: John Godolphin Bennett ve İstanbul'daki Faaliyetleri", İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi, 1/1, 131.

6 https://www.mi5.gov.uk/what-we-do/countering-state-threats erişim tarihi: 04.09.2025.

7 Kemal Gurulkan vd. (Yayına Hazırlayan), *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 148, İstanbul: Seçili Ofset, 2017, 6.

8 BK. Haldun Eroğlu, "Klasik Dönemde Osmanlı Devletinin İstihbarat Stratejileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 22/34,(2003), 11-33.

9 Ahmet Yüksel, *Osmanlı İstihbaratı*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2013, 133.

parçası olmuş, Almanya, Fransa, İtalya ve Rusya gibi devletler Ermeni ıslahatları için girişimlerde bulunmuştur. Bu süreçte Ermeniler de büyük devletlerin desteğiyle casusluk faaliyetlerinde yer almışlardır. Savaş sonrasında ise Yunanistan, casuslar aracılığıyla Osmanlı aleyhinde propaganda faaliyetlerini sürdürmüş; göçler, boykotlar ve çeşitli suçlamalar bu dönemde devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenen uluslararası yapı, casusluğu sistematik bir hale getirmiş, devletler arasındaki güç mücadelesi yalnızca askerî ve diplomatik alanlarda değil, istihbarat sahasında da yoğunlaşmıştır.[10] Mim Mim Grubu'nun casusları tarafından elde edilen istihbarat, Milli Mücadele yıllarında ve sonrasında bu cemiyetlere dair en önemli bilgi kaynaklarını oluşturmuştur. Tarikat-ı Salahiyye ve İlâ-yı Vatan Cemiyetlerinin faaliyetleri yalnızca mütareke dönemiyle sınırlı kalmamış, sonraki yıllarda da etkisini sürdürmüştür.[11]

Literatürde Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki casusluk genellikle basın haberleri, anılar ya da ikincil kaynaklar aracılığıyla değerlendirilmiştir. Bu tür kaynaklar dönemin toplumsal bakış açısını yansıtmak bakımından önem taşımakla birlikte, devletin kurumsal görüşünü sınırlı ölçüde ortaya koymaktadır. Arşiv belgeleri ise olayların devlet mekanizması içindeki yansımalarını, resmi yazışmalar üzerinden alınan tedbirleri ve uluslararası tepkileri somutlaştırmaktadır. Bu nedenle arşiv belgeleri, casusluk olgusunu siyasal tarihin merkezine yerleştiren daha güvenilir bir zemin sunmaktadır. Bu ifadelerden hareketle çalışma 1923-1938 yılları arasında Türkiye'de yürütülen casusluk faaliyetlerini arşiv belgeleri, süreli yayınlar ile telif ve tetkik eserler ışığında analiz etmektir. Araştırma, casusluğun yalnızca bireysel eylemlerden ibaret olmadığını, aksine uluslararası güç dengelerinin, diplomatik ilişkilerin ve ideolojik mücadelelerin bir parçası olarak şekillendiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmanın özgün yönü, literatürde görece ihmal edilen arşiv belgeleri üzerinden Cumhuriyet döneminin güvenlik algısını ve istihbarata yaklaşımını irdelemesidir. Bu bağlamda makale, öncelikle Millî Mücadele yıllarında gerçekleşen casusluk faaliyetlerini kısaca ele aldıktan sonra asıl konu olan 1923-1938 döneminde Türkiye'de casusluk olgusunu tarihsel bağlamı içinde değerlendirerek güvenlik-diplomasi ilişkisini daha net biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Milli Mücadele Yıllarında Casusluk (1918-1922)

Birinci Dünya Savaşı'nın (1914-1918) mağlubiyetle sonuçlanmasının ardından imzalanan Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918), Osmanlı Devleti'nin fiilen sona eriş sürecini hızlandırmıştır. Mütareke hükümleri, yanlı yorumlamalarla İtilaf Devletlerine, Osmanlı Devleti'nin topraklarını işgal etme imkanı tanımış, bu da kısa süre içinde Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde askerî işgallerin başlamasına zemin hazırlamıştır. Özellikle stratejik ve siyasî merkez konumundaki İstanbul, 13 Kasım 1918 tarihinde fiilen, 16 Mart 1920'de resmen işgale uğramıştır. Bu durum Osmanlı yönetimini ciddi bir otorite boşluğu ve siyasî krizle karşı karşıya bırakmıştır.[12] İtilaf Devletleri işgal sürecinde askerî, siyasî, idarî ve ekonomik alanlarda çeşitli denetim mekanizmaları oluşturmuşlardır. Bu dönemde Rum, Ermeni ve Bulgar azınlıkların bir kısmı, Avrupa'nın büyük devletleriyle iş birliği yaparak casusluk faaliyetlerine yönelmiştir. Özellikle Balkan Savaşları sırasında sadakatsizlikleri olan Rumlar, benzer tutumlarını Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarında da sürdürmüşlerdir. Casusluk, eşkıyalık, istihbarat toplama ve Osmanlı ordusundaki Rum askerlerini firara teşvik etme ve propaganda gibi faaliyetler yürüten bu gruplar, devlet güvenliğini tehdit ettikleri gerekçesiyle bulundukları bölgelerden alınarak, iç kısımlara sevk edilmişlerdir. Özellikle istihbarat sağlama, ordunun hareketlerini izleme ve ekonomik kaynaklar üzerinde baskı kurma girişimleri, Millî Mücadele'nin en önemli tehdit unsurlarından biri hâline gelmiştir. Bu bağlamda hem askerî birimler hem de kolluk kuvvetleri, casusluk faaliyetlerinin yıkıcı etkilerini azaltmak ve güvenliği sağlamak amacıyla Millî Mücadele döneminde aktif bir rol üstlenmişlerdir.[13] Ayrıca Milli Mücadele yıllarında, özellikle İstanbul'da, bazı Rum ve Ermeni unsurların İngiliz komutanlığı bünyesinde görev aldığı; bu kapsamda hem kamu güvenliğine yönelik faaliyetlerde bulundukları hem de istihbarat ve casusluk faaliyetleri yürütmüşlerdir.[14]

10 Ayrıntılı bilgi için BK. Abdurrahman Bozkurt, "I. Dünya Savaşı Başlarında Osmanlı Devleti'nde Casusluk Faaliyetleri ve Güvenlik Algısı (1914-1915)", *Otam*, 36, (2014), 1-44.

11 Asaf Özkan, *Mim Mim Grubu İstanbul'un İşgalinde İstiklal İçin Çalışan Gizli Örgüt*, İstanbul: Kronik Kitap, 2013, 149; Sebile Yıldız Aybak, *Milli Mücadele'ye Muhalif Bir Cemiyet: Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti*, Efe Akademi Yayınları, İstanbul: 2024.

12 Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I*, Ankara: TTK Yayınları, 1993, 1-2; Gürkan Fırat Saylan, "İstanbul'un Resmen İşgali (16 Mart 1920)", *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11/41, (2014), 17.

13 Ali Dikici. "Milli Mücadele Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polisi" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXIII/67-68-69, (2007), 341; Abdullah Doğtekin, "Birinci Dünya Savaşı'ndan İzmir'in İşgaline Söke Kazasında Rum Faaliyetleri", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 17* , (2022), 2.

14 Bilge Crıss, İşgal Altında İstanbul 1918-1923, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 95.

Osmanlı Devleti'nin bu karmaşık döneminde İstanbul Hükûmeti ile 23 Nisan 1920'de açılan Ankara Hükûmeti eş zamanlı olarak varlık göstermiştir. Ancak her iki yönetimin yaklaşımı ve mücadele biçimleri farklı olmuştur. İstanbul Hükûmeti işgallere karşı pasif kalırken Ankara Hükûmeti hem askerî hem siyasî olarak bağımsızlık mücadelesini örgütlemiştir. Ankara Hükûmeti açısından casusluk sadece askerî sırların ifşası değil, aynı zamanda Millî Mücadele'nin siyasî meşruiyetini zedeleyen bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. İstanbul Hükûmetleri, padişaha olan bağlılıklarını muhafaza ederken Anadolu'daki Millî Mücadele'ye yönelik politikalarında görüş ayrılıkları yaşamıştır. Söz konusu yaklaşımlar uzlaşma arayışından sert müdahalelere kadar çeşitlilik gösterse de, büyük devletlerle çatışmadan kaçınma ortak bir ilke olarak öne çıkmıştır. Aşağıda yer alan tabloda görev yapan kişilerin isimleri verilmiştir.[15]

Milli Mücadele Yıllarında Kurulan İstanbul Hükümetleri[16]

Sadrazamlar	Göreve Başlama	Ayrılma	Süresi
Ahmet İzzet Paşa	13 Ekim 1918	8 Kasım 1918	27 Gün
Ahmet Tevfik Paşa	11 Kasım 1918	12 Ocak 1919	2 ay 2 gün
Ahmet Tevfik Paşa	13 Ocak 1919	3 Mart 1919	1 ay 21 gün
Damat Ferit Paşa	4 Mart 1919	15-16 Mayıs 1919	2 ay 12 gün
Damat Ferit Paşa	19 Mayıs 1919	20 Temmuz 1919	2 ay 2 gün
Damat Ferit Paşa	21 Temmuz 1919	30 Eylül-1 Ekim 1919	2 ay 10 gün
Ali Rıza Paşa	2 Ekim 1919	3 Mart 1920	5 ay 2 gün
Salih Hulusi Paşa	8 Mart 1920	2 Nisan 1920	26 gün
Damat Ferit Paşa	5 Nisan 1920	30 Temmuz 1920	3 ay 26 gün
Damat Ferit Paşa	31 Temmuz 1920	17 Ekim 1920	2 ay 17 gün
Ahmet Tevfik Paşa	21 Ekim 1920	4 Kasım 1922	2 yıl 14 gün

TBMM'de bu dönemde, devletin güvenliğini tehdit eden her türlü faaliyeti önlemek amacıyla hukuki düzenlemeler yoluna gidilmiştir. Karahisar-ı Sahib Mebusu Mehmet Şükrü Bey 25 Nisan 1920'de, *Hıyanet-i Vataniye* ile ilgili bir kanun teklifi sunmuştur. 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarılmış, Millî Mücadele'ye karşı çıkan, düşmanla iş birliği yapan ve özellikle açıkça belirtilmese de casusluk faaliyetlerinde bulunan kişileri "*vatana ihanet*" kapsamında değerlendirerek ağır cezalara tabi tutmuştur. Böylece casusluk askerî, hukuki ve siyasî bir suç kategorisine görülmüş, Ankara Hükûmeti'nin otoritesini güçlendiren temel araçlardan biri haline gelmiştir. Kanunun birinci maddesi : "*Makam-ı muallâ-yı Hilâfet ve Saltanat'ı ve Memalik-i Mahrusa-i Şahaneyi yedi ecanipten tahlis ve taarruzatı defi maksadına ma'tuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisi'nin meşrûiyetine isyanı mutazammın kavlen veya fi'îlen veya tahriren muhalefet veya ifsâdâtta bulunan kesân, hain-i vatan addolunur*" şeklinde düzenlenmiştir. [17]

Millî Mücadele yıllarında casusluk, yalnızca cephe hattında bilgi sızdırma veya askerî tertibatı öğrenme faaliyeti değil; aynı zamanda işgal altındaki bölgelerde toplumsal düzeni bozma, Anadolu'da başlayan direniş hareketini itibarsızlaştırma ve uluslararası kamuoyu nezdinde Millî Mücadele'yi gayrimeşru gösterme çabalarının da bir parçası olmuştur. Rum cemaatlerin çatısı altında oluşturulan çeteler Karadeniz bölgesinde giriştikleri tedhiş hareketlerinin yanı sıra Yunan ordusuna istihbarat ve lojistik destek sağlarken, bazı Ermeni gruplar da Doğu ve Güney Anadolu'da benzer faaliyetlere yönelmişlerdir. Bunun yanı sıra yabancı devletler adına çalışan bireysel casuslar da dikkat çekmiştir. Bu çerçevede en bilinen örneklerden biri, İngilizler adına görev yapan Mustafa Sagir'dir. Ankara'da yakalanıp yargılanan ve idam edilen Mustafa Sagir Olayı, dönemin casusluk faaliyetlerinin

15 Ahmet Emin Yaman, "İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele", *Atatürk Ansiklopedisi*, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/762/ erişim tarihi: 01.02.2025.

16 Tolga Başak, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü (30 Ekim 1918- 30 Kasım 1918)*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2011, 362; Metin Ayışığı, *"Mütareke Döneminde İstanbul Hükûmetleri İle Kuva-yı Millîye Arasındaki Münasebetler (14 Ekim 1918- 16 Ekim 1920)", Belgelerin Işığında Millî Mücadele Tarihimiz*, İstanbul: Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2012, 233; Ahmet Emin Yaman, "İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele", *Atatürk Ansiklopedisi*, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/762/ erişim tarihi: 01.02.2025.

17 TBMMZC, 25 Nisan 1920, I, 63; TBMMZC, 29 Nisan 1920, I, 137-145; İrade-i Millîye, 6 Mayıs 1336.

ulaştığı boyutu ve Ankara Hükûmeti'nin bu konuda ne denli kararlı tedbirler aldığını göstermektedir.[18] Yabancı istihbarat/casusluk faaliyetleri, İstanbul ve Anadolu'da çeşitli örgütler, dernekler, cemiyetler, basın organları ve paravan şirketler/yapılar aracılığıyla yürütülmüştür. İngilizlerin "Kara Jumbo" adıyla kurduğu teşkilatın yanı sıra, Bolşevikler de Batum ve Tiflis'te bürolar açarak Anadolu'daki casusluk faaliyetlerini artırmaya çalışmışlardır. Bu dönemde İstiklal Mahkemelerine 26 Eylül 1920'de 28 numaralı kanunla casusluk suçlarına bakma yetkisi de verilmiştir.[19] Dönem itibariyle Isparta ve Eskişehir'de casusluk davaları da gündeme gelmiştir. Isparta İstiklal Mahkemesi'nde firar suçunun yanı sıra casuslukla ilgili yargılamalara da rastlanmaktadır. Bu davalarda öne çıkan konular arasında Yunanlarla iş birliği yapmak, onlara askerî ve siyasî bilgi aktarmak ve karşılığında para almak, Fransızlar hesabına casusluk yapmak, vesikasız dolaşmak ve Çerkez Ethem'e yardımcı olmak gibi suçlar yer almıştır.[20] Mustafa Kemal Paşa tarafından kaleme alınan *Nutuk*'ta da casusluk ve ihanet konusuna değinilmiştir. Özellikle Çerkez Ethem ve kardeşlerinin hem hain hem de casus oldukları Nutuk'ta vurgulanmıştır. Yunanlılarla işbirliği halinde oldukları, Meclis'i uğraştırdıkları ifade edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), bu kişilere karşı her türlü tedbirin ve yaptırımın uygulanması gerektiğini açıkça belirtmiştir.[21] Millî Mücadele yıllarında ve sonrasında İstiklal Mahkemeleri'nin gündemine gelen davalar arasında casusluk suçlamaları da önemli bir yer tutmuştur. Özellikle Konya'da, 1921-1922 yıllarında casusluk faaliyetlerine ilişkin 23 dava görülmüştür. Bu dönemde yürütülen casuslukların büyük ölçüde İngiltere lehine gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Yargılamalar sonucunda casusluğu kesinleşen kişiler idam edilirken, yeterli kanıtın bulunmadığı durumlarda sürgün cezası uygulanmıştır. Cumhuriyet'in İlanı'ndan sonraki süreçte ise İngiltere, Türkiye aleyhine propaganda faaliyetleri yürütmüş ve casusluk girişimlerinde etkin bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda, Şark İstiklal Mahkemeleri'nin ikinci kuruluş döneminde 15 kişi casusluk suçlamasıyla yargılanmıştır. Benzer şekilde, Ankara İstiklal Mahkemesi'nde toplam 25 casusluk davası görülmüştür.[22] Dolayısıyla İstiklal Mahkemelerinin faaliyetleri, hem iç güvenlik ve düzenin sağlanmasıyla hem de dış kaynaklı istihbarat faaliyetlerine karşı da önemli bir mücadele alanı oluşturmuştur. Millî Mücadele yıllarında Anadolu'da güvenliğin sağlanması kadar, cephe gerisinde yürütülen istihbarat faaliyetlerinin önlenmesi de büyük önem taşımıştır. Bu bağlamda casusluk yapan şahısların tespiti ve devlet makamlarına bildirilmesi hayati bir görev olarak değerlendirilmiştir. Ankara Hükûmeti, casusluk faaliyetlerini ortaya çıkararak yetkililere ileten kişilerin desteğini teşvik etmek amacıyla taltif uygulamasına başvurmuştur. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu dönemde arşiv kayıtları ve dönemin belgelerine göre bu kapsamda 8 kişiye ödül (taltif) verilmiştir. Bunlar; tüccar, imam vb. meslek gruplarında olan kişiler olmuşlardır. Taltif olarak İstiklal Madalyası verilen kişiler; Molla Mehmet, Çalıkuşu Mustafa, Recep Bahri Efendi, Mehmet Ağa, Kedi Hüseyin, İbrahim Çavuş, Hacı Mehmet Efendi ve Sabit Efendi'dir. [23]

Anadolu coğrafyası, jeopolitik konumu ve uluslararası güç mücadeleleri nedeniyle yoğun casusluk faaliyetlerine sahne olmuştur. Yeni kurulan Türk Devleti'nin siyasi ve askerî yapısını zayıflatmak, iç istikrarı bozmak ve dış politikada avantaj sağlamak amacıyla yürütülen bu girişimler, dönemin güvenlik politikaları açısından kritik bir önem taşımıştır. Bu faaliyetlerden biri de İngiliz İstihbarat Servisi'nin girişimleridir. Bu kapsamda Millî Mücadele yıllarında bu hareketin başarısız olması için İstanbul'a atanan John Godolphin Bennett, Türkçe bilgisi ve Türk kültürüne ilgisi sayesinde görevinde kısa sürede etkinlik kazanmış, özellikle Harbiye Nezareti'nde İtalyan ve Fransız irtibat subaylarının eksikliklerini telafi ederek Türk subaylarının sorunlarını çözmede öne çıkmıştır. Bu durum, ona geniş bir çevre edinme ve İngiliz istihbaratının amaçlarını kolaylaştırma imkânı sağlamıştır.[24] Bennett'in bu konumu, yalnızca diplomatik bir görev değil, aynı zamanda bilgi toplama ve İngiliz çıkarlarına hizmet eden casusluk faaliyetlerinin yürütülmesine de zemin hazırlamıştır.

18 Ayrıntılı bilgi İçin Bk.: Esat Arslan, "1921 Yılı İlk Yarısında Türk, Fransız İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiliz Politikası ve Mustafa Sagir Olayı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI (1995), 187-222; Sedef Bulut, Sebile Yıldız Aybak, *Milli Mücadele Ankara'sında Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir'in Mektupları,* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2025, 14-23.

19 Sebile Yıldız Aybak, "Isparta İstiklal Mahkemesi'nde Görülmüş Bazı Casusluk Davaları", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (2023), 52-53.

20 Yıldız Aybak, "Isparta İstiklal Mahkemesi'nde Görülmüş Bazı Casusluk Davaları", 50-63; Alaattin Emre Aybak, *Eskişehir İstiklal Mahkemelerinde Casusluk Davaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.

21 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2010, 729.

22 Ergün Aybars, İstiklal Mahkemeleri, Ayraç Yayınları, Ankara,1997, 114-273.

23 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi(BCA). 30-10-0-0-194-326-19, (28.10 1922);Harun Aydın. "Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Bir Motivasyon Kaynağı Olarak Taltifler", *Belgi Dergisi*, 27 (2024), 1-18.

24 Sabit Alabaş, "İnsan İstihbaratı Kapsamında Bir Casus Profil Analizi: John Godolphin Bennett ve İstanbul'daki Faaliyetleri", İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi, 1/1 (2023), 139.

Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Casusluk

Türkiye'nin kuruluş sürecinde Avrupa'nın büyük devletleri, ülke içerisinde yoğun casusluk faaliyetleri yürütmüşlerdir. Bu dönemde Rusya'nın Anadolu üzerindeki istihbarat çalışmalarını sürdürdüğü görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde olduğu gibi, Ruslar casusluk faaliyetlerinde farklı etnik ve dinî unsurlardan yararlanmaya devam etmişlerdir. Özellikle Müslüman kimliğine sahip Tatar muhacirler ile sonradan İslamiyet'i kabul eden Ermeni ve Rumlar, Rus istihbaratının özenle örgütlediği casusluk ağlarında öne çıkan gruplar olmuştur. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında devletin yeniden yapılanma sürecinde olması, Rus casuslarının bu unsurlar aracılığıyla bilgi toplamasını kolaylaştırmış ve Sovyet propagandasının Anadolu'da yayılmasına zemin hazırlamıştır. Rusya'nın bu dönemdeki casusluk stratejisi yalnızca askerî bilgi edinmekle sınırlı kalmamış; toplumsal ve siyasi istikrarsızlık yaratmayı da hedeflemiştir. Yeni devletin kurumlarını ve güvenlik mekanizmalarını sınayan bu faaliyetler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin bölgesel hedeflerine ulaşma çabasının bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. Nitekim Rusların casusluk teşkilatını yerel unsurlar üzerine inşa etme politikası, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da süreklilik göstermiştir. Anadolu'daki Rus istihbarat faaliyetlerine bakıldığında, bu çalışmaların büyük ölçüde Bolşevik rejiminin propagandasıyla sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, casusluk faaliyetleri içinde Mehmet Şükrü Bey, Nazım Bey ve Şeyh Servet Efendi gibi isimler aracılığıyla Ankara'daki gelişmeleri yakından takip etmeye çalıştıkları da görülmektedir. Dolayısıyla Rusya'nın Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki istihbarat faaliyetleri, propaganda temelli bir yön taşımış, yerel aracılar üzerinden siyasi merkezlere nüfuz etme gayretiyle şekillenmiştir.[25]

Yeni kurulan devletin temelini hazırlayan Millî Mücadele Dönemi'nde casusluk faaliyetleri işgalci güçlerin Anadolu'daki direnişi zayıflatmak amacıyla sıkça başvurduğu yöntemlerden biri olmuştur. Bu durum yalnızca bireysel ihanetler değil aynı zamanda devletin farklı kademelerine kadar sızabilen bir güvenlik sorunu haline gelmiştir. Örneğin eski Adana Valisi Abdurrahman Bey'in Yunanlılar lehine casusluk yaptığı iddiasıyla 1923 yılında hakkında inceleme başlatılmıştır. Aynı şekilde Balıkesir Hapishanesi Müdürü Ahmet Bey ve arkadaşlarının Yunanlılar adına yürüttükleri casusluk faaliyetlerinden dolayı 2. Ordu Divan-ı harbi tarafından mahkûm edilmeleri ve emekli subay Ragıp Kemali Bey'in İngilizlerin lehine casusluk yaptığı gerekçesiyle Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nde yargılanması bu bağlamda öne çıkan örneklerdir. Söz konusu vakalar, işgalci devletlerin Anadolu'daki milli direnişi kırma çabasının bir parçası olduğu kadar, Cumhuriyet öncesi sürecinde içerdeki güvenlik ve sadakat sorunlarının da ne derece kritik boyutlara ulaştığını göstermesi bakımından önemlidir.[26] Lozan Konferansı müzakereleri esnasında, Aydın Şimendiferleri Başmühendisi olarak görev yaptığı ileri sürülen Aleksandr Svastapolos isimli şahıs, Türk heyetiyle temas kurarak Türkiye'ye bağlılığını beyan etmiştir. Ancak hakkında gerçekleştirilen incelemeler neticesinde, "Plumberg" takma adını kullanan bir Yunan casusu olduğu anlaşılmıştır. Alman kimliğiyle kendisini tanıtan bu şahsın, Türkiye aleyhine istihbarat faaliyetlerinde bulunduğu ve çeşitli bilgileri topladığı tespit edilmiştir. Esasen gayrimeşru kimliğe sahip bir Yunan vatandaşı olduğu ortaya çıkarılınca, Hariciye Vekâleti tarafından kendisine Türkiye'ye giriş ve çıkış yasağı konulmuştur.[27]

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, bazı şahısların casuslukla itham edilerek haklarında soruşturmalar açıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, vergi memurlarından Ali Rıza oğlu Bedreddin de casusluk iddiasıyla tutuklanmıştır. Ancak yapılan tahkikat sonucunda suçsuz olduğu anlaşılmış ve serbest bırakılmıştır. [28] Merkezi Moskova'da bulunan Üçüncü Enternasyonal'in yönlendirdiği yapılar ile Berlin ve Viyana'da faaliyet gösteren Rus casusluk örgütleri, Almanya ve Romanya'da bulunan bazı Türk casuslarıyla iş birliği içinde hareket etmiştir. Söz konusu casusların önemli bir bölümü zamanla komünist ideolojinin etkisi altına girmiş ve Moskova tarafından mali açıdan ciddi biçimde desteklenmiştir.[29] Sovyet Rusya, özellikle 1920'li yıllarda bölge üzerinde nüfuz tesis etme ve hâkimiyet sağlama amacıyla çeşitli istihbarat faaliyetleri yürütmüştür. Bu doğrultuda bazı şahıslar gizli bir şekilde görevlendirilmiş ve Hopa ile Rize çevresinde faaliyetlerde bulundukları tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmalar, Sovyetler'in Karadeniz hattındaki stratejik çıkarlarını koruma ve bölgedeki siyasal gelişmeleri

25 Serdar Yurtsever, *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetlerinin Olaylar Çerçevesinde İncelenmesi (1919-1922),* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Ankara, 2007, 205-207.

26 BCA.30-10-0-0-99-642-4,(16.01.1923); BCA.30-10-0-0-99-642-10,(11.02.1924); BCA.30-10-0-0-99-642-9,(19.01.1924).

27 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)/TDA (Türk Diplomatik Arşivi).534-37661-151547-9,(28.05.1928); BCA/TDA. 534-37661-151547-12,(07.08.1923).

28 (BCA)/TDA.571-36108-142213-406,(26.11.1923).

29 BCA/TDA. 571-34966-137827-40,(30.07.1924).

yakından takip etme gayretiyle bağlantılıdır.[30] Nitekim 1928 yılında Bolşevik casusu olduğu anlaşılan Beyaz Rus Kokaya Kurnasof Mişel'in Türkiye'ye giriş vizesinin reddedilmesi, bu yöndeki kaygıların somut bir örneğini teşkil etmektedir.[31] Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivinde yer alan belgeye göre, 9 Aralık 1928 tarihinde Moskova Büyükelçiliğine gönderilen yazıda, eski Kars Konsolosu Roşal'ın Türkiye'de bulunduğu dönemde Türkiye aleyhine casusluk faaliyetlerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Roşal'ın Türkiye'ye dönüşüne izin verilmemiştir.[32] Belgeye bakıldığında, Erken Cumhuriyet döneminde casusluk şüphesi taşıyan yabancı unsurların Türkiye'ye girişinin engellenmesi yoluyla güvenlik tedbirlerinin uygulamaya konulduğunu göstermektedir. Olay aynı zamanda, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında casusluk faaliyetlerinin diplomasi ve ulusal güvenlik politikalarıyla ne kadar yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede, Bulgaristan Sefareti'nden gönderilen bir yazıda, Bulgar vatandaşı Gheno Tzuontcheff'in 1924 yılında Kars bölgesinde Türk vatandaşı Mehmet Fehmi ile ortaklık kurarak bir şirket teşkil ettiği bildirilmektedir. İlk yıllarda Türk hükümeti tarafından desteklenen bu girişim, 1926'dan itibaren yapılan ihbarlar sonucunda şüphe uyandırmış; yürütülen incelemeler neticesinde Tzuontcheff'in Kars'ta "Süleyman" sahte adıyla casusluk faaliyetlerinde bulunduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine, şahsın Kars'a gitmesi Türk-Bulgar İkamet Mukavelenamesi'nin 3. ve 8. maddeleri uyarınca yasaklanmıştır. Tzuontcheff ise bu karar nedeniyle maddi kayba uğradığını ileri sürerek 150 bin lira tazminat talebinde bulunmuştur.[33] Bu kapsamda, bir diğer casusluk vakasında Halepli Hüsnü Kilizi'nin casusluk faaliyetlerinde bulunduğu tespit edilmiş ve sürgün cezasına çarptırılmıştır; İmam Çerkezli Recep'in de benzer faaliyetler nedeniyle ordudan ihraç edildiği anlaşılmaktadır.[34] Bu tür örnekler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında casusluk faaliyetlerinin münferit olaylar olarak değerlendirilmediğini, aksine devletin güvenlik politikaları çerçevesinde sistematik biçimde ele alındığını göstermektedir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti, özellikle sınır bölgeleri ve stratejik kurumlar bağlamında yabancı devletlerin nüfuz girişimlerine karşı yüksek bir hassasiyet geliştirmiş; sürgün, ihraç ve ülkeye giriş yasağı gibi yaptırımlarla hem iç güvenliği teminat altına almayı hem de devlet otoritesini tahkim etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda söz konusu uygulamalar, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde karşı-istihbarat mekanizmalarının kurumsallaşma sürecine girdiğini ve casusluk faaliyetlerinin devletin bekası açısından doğrudan bir tehdit olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Antalya'da 1929 yılında ikamet eden Macaristan uyruklu Kilinka İmre ve eşi Lokacik, Türkiye aleyhine casusluk faaliyetlerinde bulunduklarının tespit edilmesi üzerine güvenlik makamlarının dikkatini çekmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde, söz konusu kişilerin ülkede bulunmalarının sakıncalı olduğu değerlendirilmiş ve bu bağlamda 24 Mayıs 1929 tarihinde her iki şahsın da Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışına çıkarılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, kendilerinin bir daha Türkiye'ye girişine izin verilmemesi yönünde hüküm tesis edilmiştir. Alınan bu karar, dönemin diplomatik teamüllerine uygun olarak, Dışişleri Bakanlığı tarafından ilgili yabancı konsolosluklara resmî yazıyla bildirilmiştir. [35]

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu takip eden yıllarda, yeni devletin en hassas meselelerinden biri sınır güvenliği ve istihbarata karşı koyma faaliyetleri olmuştur. Özellikle SSCB ile paylaşılan uzun kara sınırı, dönemin uluslararası yapısı içinde büyük bir stratejik önem taşımıştır. Bu sınır hattında yalnızca kaçakçılık değil, aynı zamanda yabancı devletler adına casusluk girişimleri de saptanmıştır.[36] Bu çerçevede, Hariciye Vekâleti (Dışişleri Bakanlığı) tarafından Moskova Büyükelçiliğine gönderilen bir yazıda, Kızılçakçak Hudut Taburu tarafından yakalanan, casusluk faaliyetinde bulunduğu belirlenen Ermeni asıllı Haco oğlu Ararat adlı şahsın durumu bildirilmiştir. Söz konusu şahıs, yapılan incelemeler sonucunda Dâhiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı) tarafından resmî işlemlerle gözaltına alınmıştır.[37]

Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı temel güvenlik meselelerinden biri yabancı istihbarat faaliyetleriydi. Bu bağlamda Hariciye Vekâleti tarafından Moskova Büyükelçiliği'ne gönderilen bir yazıda, Türkiye'de bulunduğu süre içerisinde Rus Casus Teşkilatı'nı idare ettiği tespit edilen Agalekof isimli şahsın, Paris'te

30 BCA/TDA. 571-34437-135509-3,(19.02.1927).
31 BCA/TDA. 504-44294-210776-102,(02.04.1928); BCA/TDA. 532-44834-216344-86,(02.04.1928).
32 BCA/TDA,571,34450,135634,1,(09.12.1928).
33 BCA/TDA,513-39794-171054-131, (05.02.1929); BCA/TDA.513-39794-171054-130,(01.01.1930).
34 BCA,30-11-1-0-35-29-3,(03.11.1927).
35 BCA/TDA.513-41877-170045-4,(22.07.1929).
36 BCA/TDA.571-34437-135516-50,(31.01.1929); BCA/TDA.571-34437-135516-49,(28.02.1929).
37 BCA/TDA. 571-34437-135509-3,(19.02.1927); BCA/TDA. 571-34437-135509-1,(05.02.1930).

yayımlanan Rusça Posledniye gazetesinde ajan olduğu bilgisi verilmiştir. Söz konusu bilginin diplomatik kanallar aracılığıyla teyit edilmesinin ardından, Dahiliye Vekâleti tarafından Agalekof hakkında inceleme başlatılmıştır.[38]

Hariciye Vekâleti tarafından konsolosluklara gönderilen bir yazıda, Sofya Konsolosluğu'nun 28 Şubat 1934 tarihli ve 696 sayılı vizesiyle Türkiye'ye giriş yapan bir şahsın, Fevzi Paşa'ya gitmek üzere Gaziantep'ten ayrılarak Suriye'ye geçtiği tespit edilmiştir. Söz konusu kişi, Fransız makamlarınca sınır dışı edilmesinin ardından yeniden Gaziantep'e dönmüştür. Aynı yazıda, Avusturya uyruklu Yuhannas Hannak'ın pasaportunu kaybettiği gerekçesiyle Ankara'ya geldiği, burada bulunduğu süre zarfında "Altı Fıçı" adlı mekânda bir garsona tüfekhanelerin yerini sorduğunun belirlenmesi üzerine durumun Dâhiliye Vekâletine iletildiği belirtilmektedir. Yapılan değerlendirme sonucunda Hannak'ın casusluk şüphesi taşıdığı kanaatine varılmış; bu nedenle sınır dışı edilmesine karar verilmiş ve daha sonra Türkiye'ye girişine vize verilmemesi kararlaştırılmıştır. [39] Belge, 1930'lu yıllarda Türkiye'nin casusluk ve karşı-istihbarat konusundaki hassasiyetini göstermektedir. Olaya bakıldığında "örtü seyahat", bir istihbarat görevlisinin gerçek amacını gizleyerek farklı bir gerekçeyle seyahat etmesini; "hedef istihbaratı toplama" ise askeri veya stratejik öneme sahip yerler hakkında bilgi edinme faaliyetini ifade etmektedir. Bu çerçevede, söz konusu şahsın Suriye'ye yönelmesi örtü seyahat yöntemiyle, Yuhannas Hannak'ın tüfekhanelerin yerini sorması ise hedef istihbaratı toplama girişimiyle açıklanabilir. Hariciye Vekâletinin sınır dışı ve vize yasağı kararı, dönemin önleyici karşı-istihbarat politikasının tipik bir yansımasıdır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde devletler arasındaki artan güvensizlik ortamı, Türkiye'nin özellikle güney sınırlarında casusluk şüphesiyle çeşitli güvenlik önlemleri almasına yol açmıştır. Bu çerçevede, Urfa Valisi Atıf Ulusoğlu'nun 23 Ocak 1937 tarihinde Genelkurmay Başkanlığına gönderdiği raporda, Viranşehir'deki bazı Arap gruplarının güneye göç ettikten sonra Fransız makamlarınca gözaltına alındığı ve Türkiye lehine casusluk faaliyetlerinde bulunabilecekleri ortaya çıktığı belirtilmiştir. Aynı raporda hem bu göç eden gruplara hem de yerel halka daha önce dağıtılan silahların toplandığı ifade edilmiştir.[40] Böylece devletlerin sınır bölgelerinde kontrolü merkezileştirme, potansiyel tehditleri bertaraf etme ve uluslararası güç mücadeleleri karşısında güvenlik risklerini en aza indirme yönündeki politikaları somutlaşmıştır.

Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya imzalı olarak Başvekâlete gönderilen yazıda, yabancı devletlerin diplomatik temsilcilerinin Ankara'da ikamet etmeleri gerekirken fiiliyatta çoğunlukla İstanbul'da kaldıkları vurgulanmıştır. Bu durumun, özellikle askerî ataşelerin İstanbul'un içinde bulunduğu yıpranmış sosyal ve fizikî koşullardan faydalanarak casusluk faaliyetlerinde bulunmalarına imkân sağladığı ifade edilmiştir. Yazıda ayrıca, yabancı askeri ataşelerin kendi sefaretleri ile birlikte başkentte kalmaya bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir. Nitekim Ankara'da görev yapan bir sefaret temsilcisi, meslektaşlarının İstanbul'da ikamet etmeye devam etmelerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirerek, bu hususta Hükümet'e şikâyette bulunmuştur. Şükrü Kaya, bu şikâyeti de dikkate alarak, yabancı diplomat ve askeri ataşelerin Ankara'da ikamet etmelerini sağlayacak tedbirlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır.[41]Bu uygulama ile başkentin diplomatik merkez olarak işlevselliğinin güçlendirilmesi ve İstanbul'un istihbarat faaliyetlerine elverişli ortamının sınırlandırılması hedeflenmiştir.

Yüksek Başvekâlet'e gönderilen bir yazıda, Kırklareli sınırında casusluk faaliyetinde bulunduklarından şüphe edilen ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından tespit edilen Papaz Teodor oğlu Visarya ile Hristaki oğlu Nikof isimli şahıslar hakkında araştırma yapılmasının Dâhiliye Vekâleti'nden talep edildiği belirtilmektedir. Yazıda ayrıca, söz konusu kişilerin Trakya bölgesi dışında başka bir yerde ikamet etmelerinin herhangi bir güvenlik sakıncası doğurup doğurmayacağına ilişkin görüş istenmiş ve haklarında resmî bir soruşturma başlatılmıştır.[42] Balkan coğrafyasıyla komşu olan Trakya bölgesi, siyasi, askerî ve ekonomik açıdan stratejik bir geçiş hattı niteliği taşıdığı için devletin güvenlik kurumları tarafından yakından takip edilmiştir. Bu tür olayların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'yi yakından ilgilendiren meselelerin başında Türk-Sovyet sınır hadiseleri ve Sovyetlerin yürüttüğü casusluk faaliyetleri gelmiştir. Bu çerçevede, 1938 yılında SSCB tarafından her yıl olduğu gibi meralar mukavelesi gereğince Türkiye'ye otlaklardan faydalanmak üzere 89.000 koyun, bir araba, sekiz kişi ve Kakoutchay isimli bir ziraat mühendisi giriş yapmıştır. Ancak bu sürülerin Sovyetler Birliği'ne

38 BCA/TDA. 571-34458-135732-36,(08.01.1931).
39 BCA/TDA. 506-42803-193029-49,(16.04.1935).
40 Milli Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi,110-9-1-14-7-0-27, (23.01.1937).
41 BCA,30-10-0-0-131-938-8,(29.01.1937).
42 BCA/TDA. 513-41465-168967-45,(25.03.1938).

dönüşü sırasında, 11 Ekim 1938 tarihinde Kars Valiliği tarafından, Sovyet kafilesiyle birlikte gelen bir kişinin Kor Nehri üzerindeki köprü hakkında bilgi topladığı, köprü ayaklarını incelediği ve kale içinde bulunan mühimmatın yerini tespit etmeye çalıştığı ihbar edilmiştir. Olay üzerine hızla inceleme başlatılmış; bu süreçte Sovyet Sefareti Başkâtibi Mr. Guryeviç, İkinci Daire Reisliğine müracaat ederek söz konusu ziraat mühendisi Kakoutchay'a kefil olduğunu ve onun casus olmadığını ifade etmiştir. Ancak İkinci Daire Reisliği, inceleme tamamlanmadan şüphelinin salıverilmeyeceğini bildirmiştir.[43] 1930'lu yıllarda Balkanlar ve Orta Doğu'da değişen jeopolitik dengeler, Türkiye'yi güvenlik konusunda daha ihtiyatlı davranmaya zorlamış, bu nedenle Sovyetlerle sürdürülen ilişkiler, yalnızca diplomatik ve ekonomik değil, aynı zamanda istihbarî ve askerî boyutlarıyla da değerlendirilmiştir. Kakoutchay Olayı, bu dönemde Türkiye'nin dış politikada dostane ilişkilere açık, fakat iç güvenlikte titiz ve tavizsiz bir çizgi izlediğinin önemli örneklerinden biridir.

Türkiye'de sınır güvenliği bağlamında yaşanan hadiselerden biri de, Bulgaristan vatandaşı Ranguel Ianev'in Türkiye-Bulgaristan sınırını ihlal etmesiyle gündeme gelmiştir. Yapılan soruşturma neticesinde söz konusu kişinin gerçek adının Yani oğlu Ranguel Taykof olduğu tespit edilmiş, şahsın casusluk faaliyetleri nedeniyle yakalandığı ve hakkında açılan davanın Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmekte olduğu bildirilmiştir.[44] Bu durum, Cumhuriyet Dönemi'nde sınır bölgelerinde casusluk şüphesiyle yakalanan şahısları yalnızca idari tedbirlerle değil, aynı zamanda yargı süreci aracılığıyla da değerlendirmeye tabi tuttuğunu göstermektedir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yürütülen casuslukla mücadele kapsamında, farklı uyruklara mensup şahısların da yargı süreçlerine konu olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Bulgar uyruklu Papaz Martyri Theodossiev, Lambo Todoroff Sokoloff ve Kiril Anastassoff ile İtalyan vatandaşı Luizi Sinkovitz, Türkiye aleyhine yürüttükleri casusluk faaliyetleri nedeniyle yargılanmış ve İzmir Ağır Ceza Mahkemesi tarafından hapis cezasına çarptırılmıştır. [45] Bu dava, genç Cumhuriyet'in yalnızca sınır bölgelerinde değil, aynı zamanda önemli liman kentlerinde de yabancı istihbarat faaliyetlerine karşı duyarlılık geliştirdiğini ve casusluk suçlarını doğrudan yargı organları aracılığıyla cezalandırdığını göstermektedir.

Albay Şükrü Kanatlı tarafından 39. Dağ Tugay Komutanlığına gönderilen yazıda, "Ayvazyan" isimli şahsın ve eşinin Fransız ajanı olduklarına dair ciddi şüphelerin bulunduğu ifade edilmiştir. Yazıda özellikle, söz konusu kişilerin Fransa adına casusluk faaliyetlerinde bulunduklarının değerlendirildiği, bu nedenle Türk askerleri ile hiçbir surette temas kurmalarına izin verilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, belgede Hatay'da bulunan Ermeni Soğuk Oluk Köyü Otel Müdürü olan Ermeni asıllı Ayvazyan ve eşinin Hatay'da uzun süredir ikamet etmekte oldukları, bölgede görev yapan devlet erkânı ile rahatlıkla görüşebildikleri ve bu durumun da şüpheleri güçlendirdiği belirtilmiştir. Fransız istihbaratı ile bağlantılı oldukları düşünülen bu şahısların, bölgedeki sosyal ve siyasi dengeler üzerinde etkili olmaya çalıştıkları, bu bağlamda özellikle devlet görevlileriyle yakın ilişkiler geliştirmelerinin dikkatle izlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Albay Kanatlı, ilgili yazısında askeri personelin güvenliği açısından bu şahıslarla her türlü temasın engellenmesini ve söz konusu şüpheli faaliyetlerin hassasiyetle takip edilmesini tavsiye etmiştir.[46] Belgede yer alan bilgiler, casusluk faaliyetleri ve Fransız istihbaratının Hatay'daki çıkarları açısından değerlendirildiğinde, Ayvazyan ve eşinin otel işletmeciliği sayesinde yerel topluluk ve devlet erkânıyla temas kurarak bilgi toplama ve nüfuz oluşturma gibi klasik ajan stratejilerini uyguladıkları anlaşılmaktadır. Fransa'nın Hatay üzerindeki hak iddialarını desteklemek amacıyla özellikle Ermeni topluluğu üzerinden nüfuz sağlamaya çalıştığı, bu doğrultuda Ayvazyan çiftinin sosyal ve siyasi dengeleri etkilemeye yönelmiş olabileceği görülmektedir. Albay Şükrü Kanatlı'nın askerî personele bu şahıslarla temas yasağı getirmesi ise, Türkiye'nin karşı-istihbarat perspektifinden güvenlik önceliklerini öne çıkararak casusluk şüphesi altındaki aktörleri yakından takip etme ve askerî güvenliği koruma refleksini göstermektedir.

Türkiye'de Casuslukla Mücadele Yöntemleri ve Alınan Önlemler

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte casusluk faaliyetlerine karşı çeşitli tedbirler geliştirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde modern anlamda istihbarat faaliyetleri özellikle Tanzimat Dönemi'nden itibaren daha sistemli bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bununla birlikte, II. Abdülhamid döneminde istihbarat faaliyetlerinin

43 BCA/TDA. 571-34824-137394-55,(17.09.1938).
44 BCA/TDA. 513,40909,164029,5,(15.11.19389.
45 BCA/TDA. 513-41465-168967-37,(27.12.1938).
46 Milli Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi,110-9-1-14-12-15-3,(26.09.1938);Milli Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi,110-9-1-14-8-0-16,(15.11.1938).

merkezileştiği ve hafiye teşkilatı aracılığıyla elde edilen bilgilerin Yıldız Sarayı'nda toplandığı görülmektedir. Ancak bu yapının modern anlamda kurumsallaşmış bir istihbarat teşkilatı olup olmadığı hususu tartışmalıdır. İttihat ve Terakki dönemine gelindiğinde ise istihbarat ve gizli operasyon faaliyetlerinin daha örgütlü bir yapıya kavuştuğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda, 1914 yılında Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili olan Enver Paşa'nın etkisiyle kurulan Teşkilat-ı Mahsusa, yalnızca istihbarat toplama değil, aynı zamanda propaganda, özel harp ve gayrinizami faaliyetler yürüten çok yönlü bir yapı olarak öne çıkmıştır. Dolayısıyla söz konusu teşkilat, klasik anlamda bir istihbarat örgütünden ziyade daha geniş kapsamlı bir operasyonel aygıt niteliği taşımaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı Devleti'nin mağlubiyetiyle birlikte Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetleri sona ermiş; teşkilatın devamı niteliğinde bazı girişimler ise farklı adlar altında sürdürülmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, Hüsamettin Ertürk'ün girişimleriyle teşkilatın "Umum Âlem-i İslam İhtilal Teşkilatı" adıyla yeniden yapılandırılmıştır. [47]

Osmanlı Devleti'nde casusluk suçlarının Askerî Ceza Kanunu kapsamında yargılanmış olduğu, ancak bu kanunun casuslukla mücadelede yetersiz kalmış bulunduğu görülmüştür. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla casusluğun devlet güvenliğini doğrudan tehdit eden bir unsur olarak algılanmış olması üzerine yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmuş, bu doğrultuda Osmanlı Hükûmeti 29 Ekim 1914'te "Esrar-ı Askerîyeyi İfşa ve Casusluk ve Hıyanet-i Harbiye Hakkında Askerî Ceza Kanunu'na Müzeyyel Kanun-ı Muvakkat"ı çıkarmış, kanun 4 Kasım 1914'te yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemede, yabancı bir hükümet yararına faaliyette bulunmuş olanlar ile askerî gizliliği haiz bilgileri vermek amacıyla ilişki kurmuş kimselerin üç aydan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılmaları hükme bağlanmıştır.[48] Cumhuriyet döneminde ise 6 Ocak 1926'da casusluk faaliyetlerine karşı önceden istihbarat sağlanması ve önleyici tedbirlerin sistemli biçimde yürütülmesi amacıyla Cumhuriyet döneminin ilk kurumsal istihbarat teşkilatı olan Millî Emniyet Hizmetleri Riyaseti (MEH) kurulmuş ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi Mareşal Fevzi (Çakmak) uhdesine verilmiştir. MEH'in İlk Reisi Yarbay Şükrü Âli (Ögel) Bey 25 Aralık 1926-07 Temmuz 1941 yılları arasında görev yapmıştır. Riyaset Adana, Ankara, Antalya, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Kars ve Samsun mıntıkası olarak 8 bölgeye ayrılmıştır.[49] Ayrıca bu dönemde yasal düzenleme yapılmıştır.

Casusluk faaliyetleri içinde yer alan kişiler 1927 yılına kadar İstiklal Mahkemelerinde yargılanmıştır. İstiklal Mahkemelerinin vatana ihanet, casusluk, ve düşmana hizmet suçları kapsamında verdikleri kararlar, toplam hüküm ve cezalarla karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, dikkat çekici bir yargılama pratiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, haklarında casusluk iddiası bulunan kişiler hakkında doğrudan ve peşin bir hükme varılmadığı, yargılama süreci öncesinde ve sırasında iddiaların sistematik biçimde araştırıldığı anlaşılmaktadır. Kesin ve somut delillere ulaşılamadığı durumlarda, ilk ihbar veya iddia esas alınarak karar verilmediği görülmektedir. Bu çerçevede, İstiklal Mahkemeleri'nin dönemin olağanüstü siyasal ve askerî koşulları ile toplumsal karmaşasına rağmen, yargılama sürecinde delil temelli bir yaklaşım benimsediği ve görece adil bir yargılama pratiği sergilediği sonucuna ulaşılmaktadır.[50] Dönem itibarıyla casusluk faaliyetlerinin önlenmesi amacıyla alınan önlemlerden biri de bu tür faaliyetlerde bulunan kişilerin ihbar edilmesini teşvik etmek olmuştur. Casusluk yapanların ortaya çıkarılmasında halkın desteğini sağlamak için ihbarcılara ödül verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda, Yunanistan tarafından Anadolu'da karışıklık çıkarmak amacıyla gönderilen kişileri ihbar edenlere toplam 10.000 lira tutarında ödül verilmesi için Dâhiliye Vekâleti tarafından ek bütçe talebinde bulunulmuştur. Bu uygulama, devletin güvenlik politikalarının idarî ve askerî yöntemlerle ve toplumsal katılımı da harekete geçiren teşvik mekanizmalarıyla desteklendiğini göstermektedir. [51] Casusluk ihbarına ödül verilmesi, hem dış kaynaklı tehditlere karşı devletin direncini artırmış hem de düzenin korunmasında halkın aktif bir unsur olarak sürece dâhil edilmesini sağlamıştır.

47 Aysuhan Gürel, "Türk İstihbarat Birimlerinin 1880 Sonrası Gelişimi ve Derin Devlet Yapılanmaları", *Anadolu University Journal of Faculty of Economics*, 4/2 (2022), 67-68.

48 Abdurrahman Bozkurt, "I. Dünya Savaşı Başlarında Osmanlı Devleti'nde Casusluk Faaliyetleri ve Güvenlik Algısı (1914-1915)", *Otam*, 36 (2014), 7-8.

49 Erdal İlter, *Millî İstihbarat Teşkilâtı Tarihçesi*, Ankara: Mit Basımevi, 2002, 18-60; Savaş Sertel, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Yürütülen Casusluk Faaliyetleri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 25 (2016), 96.

50 Serdar Yurtsever, *Millî Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetlerinin Olaylar Çerçevesinde İncelenmesi (1919-1922),* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Ankara, 2007, 126-128.

51 BCA. 30-18-1-2-84-79-15,(06.09.1938).

Casusluğa karşı alınan tedbirlerden biri de idam olmuştur. Bu minvalde Kütahya'nın Lala Hasan Paşa Mahallesi'nden Kadıoğlu Halil bin Hacı Mehmet'in, Yunanlılarla iş birliği yaparak Kuvayı Milliye'ye karşı casusluk ettiği, düşmanla beraber halka baskı ve işkencelerde bulunduğu mahkemece sabit görülmüş; bu nedenle verilen idam hükmü TBMM tarafından onaylanarak infaz edilmiştir.[52]

Cumhuriyet Dönemi'nde casusluk faaliyetlerine ilişkin en kapsamlı düzenleme 1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer almıştır. Kanunun 129. maddesi, "*casusluk yani düşmanın maksatlarını terviç için onunla muhabere ve münasebette veya malumat toplamak teşebbüsünde bulunan yahut casusu bilerek kabul eden ve saklayan ve işlerine kolaylık gösteren ve yardım eden kimse idam cezasına mahkûm olur*". 133. madde ise devletin güvenliğine ilişkin askerî sırların ifşasını düzenlemiş; harp hazırlıkları, askerî tesisler, hava kuvvetleri, tersane ve limanlar, harp gemileri ve askerî operasyonlara dair belgelerin veya bilgilerin verilmesi, yayımlanması ya da elde edilmesinin kolaylaştırılması halinde faile ağır hapis ve para cezaları öngörmüştür. Bu madde, fiilin yabancı devlete veya onun görevlilerine karşı işlenmesi durumunda cezayı ağırlaştırmış, dostane ilişkileri bozacak veya düşman devlet lehine gerçekleştirilecek ifşalarda ise en az on beş yıl ağır hapis cezası verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca failin devlet memuru olması, görevinden ötürü bu bilgilere vakıf bulunması ya da cebir ve hile yoluyla bunlara ulaşmış olması halinde cezanın üçte bir oranında artırılacağı hükme bağlanmıştır.[53] Cumhuriyet Dönemi yasal düzenlemeleri, özellikle 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu ile casusluk suçunu hem doğrudan (Madde 129) hem de askerî sırların korunması (Madde 133) üzerinden kapsamlı biçimde düzenlemiştir. Bu düzenlemeler, genç Cumhuriyet'in güvenlik kaygılarını yansıttığı gibi, casusluk faaliyetlerini devletin varlığına yönelen en ciddi tehditlerden biri olarak gördüğünü ortaya koymuştur.

Casusluk faaliyetlerine karşı Cumhuriyet döneminde alınan önlemler çeşitlilik göstermiştir. Bunların başında, hakkında şüphe duyulan kişilerin yerlerinin değiştirilmesi, sürgün edilmesi veya idamla yargılanmaları gelmektedir. Özellikle kıyı bölgelerinde düşman devletlerle iş birliği içinde olan ajanların etkinlik yürüttükleri ve yerel halktan bazı kişileri yanlarına çekerek casusluk yaptırdıkları görülmüştür. Bu bağlamda yetkililer, Ayvalık'ta yaşayan Hasan oğlu Hüseyin'in casusluk faaliyetlerinde bulunabileceğinden şüphelenmiş ve kendisini 4 Mayıs 1927 tarihinde Sinop'a sürgün etmiştir. Bu dönemde casusluk yapan kişilere çoğunlukla hapis veya sürgün cezaları verilmiş, zaman zaman idam cezaları da gündeme gelmiştir. Ancak idam kararlarının büyük bölümü değişik mahiyette olan cezalara çevrilmiştir. Örneğin, 31 Kasım 1927 tarihli bir arşiv belgesinde casuslukla suçlanan Hüsnü Kilizi'nin idam cezasının sürgün cezasına dönüştürüldüğü kayıtlıdır. Benzer şekilde, İmam Çerkeşli Recep ise casusluk şüphesi nedeniyle ordudan ihraç edilmiştir.[54] Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşanın imzasını taşıyan 4 Ocak 1928 tarihli kararnamede, SSCB'ye karşı mücadele yürüten Beyaz Rusların İstanbul ve Doğu Anadolu'da sürdürdükleri faaliyetlerin, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında çeşitli sorunlara yol açabileceği belirtilmiştir. Söz konusu grupların, İngiliz ve Fransızların desteğiyle casusluk faaliyetlerinde bulundukları saptanmıştır. Bu nedenle, İcra Vekilleri Heyeti tarafından alınan kararla, Beyaz Rusların 4 Ocak 1928 tarihinde sınır dışı edilmeleri uygun görülmüştür.[55]

Cumhuriyet Dönemi'nde devletin güvenliği açısından en önemli meselelerden biri, yabancı devletler hesabına casusluk yapan kişilere karşı alınacak tedbirler olmuştur. Bu bağlamda, Erken Cumhuriyet yıllarında casusluk suçuna karıştığı tespit edilen şahıslar hakkında en ağır müeyyidelerden biri olarak vatandaşlıktan çıkarma uygulamasına başvurulmuştur. Vatandaşlıktan çıkarma kararı hem caydırıcı bir önlem hem de devletin millî güvenlik hassasiyetinin bir tezahürü olarak dikkat çekmektedir. Bu kapsamda 29 Aralık 1926'da alınan bir kararnamede, Erzincan'a bağlı Kuruçay Kazâsının Armudal-ı Kebir Köyünde 90 numaralı hanede kayıtlı, 1299 (1883) doğumlu Nişan-oğlu Keork isimli şahsın casusluk faaliyetlerinde bulunduğu gerekçesiyle Türk vatandaşlığından çıkarılması kararlaştırılmıştır.[56] Bir diğer benzer olay ise 1930'lu yıllara gelindiğinde vatandaşlıktan çıkarma kararlarının farklı vilayetlerde de devam ettiği görülmektedir. Özellikle 1935 yılında Erzurum vilayetinde yaşayan ve o bölgenin nüfusuna kayıtlı bulunan Nisim, Nisan ve Simon isimli üç Yahudi vatandaş, 2510 sayılı kanunun ikinci maddesinin B fıkrasına göre 13 Eylül 1935'te Rusya lehine casusluk yaptıkları gerekçesiyle

52 Polis Mecmuası, *"Vukuat ve Muvaffakiyet-i Zabıta",* C.10. S.161, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1923, 985-986; TBMM Zabıt Ceridesi,1923, 27, 390-392.
53 Resmî Gazete, *Türk Ceza Kanunu*, 13.3.1926, 1083-1084.
54 BCA.30-18-1-1-24-28-8,(04.05.1927); BCA.30-11-1-0-35-29-3,(03.11.1927).
55 BCA.30-18-1-1-27-72-16,(04.01.1928).
56 BCA.30-18-1-1-22-81-7,(29.12.1926).

Türk vatandaşlığından çıkarılmışlardır.[57] Bu karar, dönemin uluslararası koşulları ve SSCB'ye yönelik güvenlik endişeleriyle doğrudan ilişkilidir. 1937 yılı içerisinde yine Erzurum'da casusluk şüphesi sebebiyle soruşturmalar açıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, aslen Kahireli olup Arap kökenli olan Lütfi oğlu Ferit isimli şahıs hakkında, sınır bölgesinde bulunmasının casusluk şüphesi uyandırması ve Erzurum'da ikamet etmesinin emniyet açısından mahzurlu görülmesi üzerine işlem yapılmıştır. Dâhiliye Vekâleti'nin 10 Eylül 1937 tarih ve 2899 sayılı tezkeresi doğrultusunda, söz konusu şahsın Latife, Leman, Suat ve Cemal adlarındaki dört çocuğu ile birlikte Amasya'ya nakil ve iskân edilmesi talep edilmiştir. İcra Vekilleri Heyeti tarafından uygun görülerek onaylanmıştır.[58] 1937 yılında, casusluk faaliyetlerinde bulunduklarını kendi ifadeleriyle itiraf eden ve kaçak eşya taşırken sınır devriyeleri tarafından yakalanan Şavşat kazasının Taşköprü köyünden bazı ailelerin, idari bir karar doğrultusunda Niğde'ye nakledilmeleri uygun görülmüştür.[59] Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün imzasını taşıyan kararnamede, farklı devletler adına casusluk faaliyetlerinde bulundukları tespit edilen Mehmet oğlu Halil Gürgören, Ömer oğlu Alihan Kandemir, Şef Mirali, Sefer Kuli, Mehmet Tuğay ve Türkistan'ın eski Cumhurbaşkanı Osman Hoca'nın oğlu hakkında işlem yapılmıştır. Dâhiliye Vekâletinin 5 Eylül 1938 tarih ve 7746 sayılı teklifi üzerine, 1312 sayılı Kanun'un II. maddesi uyarınca bu kişilerin Türk vatandaşlığından çıkarılmaları İcra Vekilleri Heyeti tarafından 6 Eylül 1938 tarihinde onanmıştır.[60] Casusluk faaliyetine karıştığı değerlendirilen şahıslar hakkında yalnızca bireysel değil, aynı zamanda aile fertlerini de kapsayacak tedbirler alınmıştır. Bu durum, Cumhuriyet yönetiminin güvenlik kaygıları ile vatandaşlık hukukunu doğrudan ilişkilendirdiğini ve gerektiğinde bireyleri toplumsal yapıdan uzaklaştırma yoluna gittiğini ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında casusluk faaliyetlerine karşı alınan önlemlerden biri de 1928'de yayımlanan *Casuslardan Korunma* başlıklı kitapçıktır. Sade bir üslupla hazırlanan bu eser hem askerî personeli hem de halkı yabancı istihbarat girişimlerine karşı bilinçlendirmeyi amaçlamıştır. Bunun yanında dönemin yazar ve gazetecileri de casusluk faaliyetlerini ele almış, yöntemler ve alınabilecek tedbirler konusunda kamuoyuna bilgi vermiştir. Böylece Erken Cumhuriyet Dönemi'nde casusluk meselesi, güvenlik kurumlarının gündeminin yanı sıra basın ve entelektüel çevrelerde de tartışılan bir konu hâline gelmiştir.[61] Bu dönemde casusluk temasının yalnızca siyasi ve askeri belgelerde değil, edebî eserlerde de işlendiği görülmektedir. Nitekim Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul*, Sertelli İskender Fahrettin'in *Casus Mektebi*, Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* ve *Zeyno'nun Oğlu*, Mahmut Yesari'nin *Yakut Yüzük* ile Mehmet Rauf'un *Halas* adlı eserleri, casusluk olgusunu farklı boyutlarıyla ele alan örnekler arasında yer almaktadır. [62] Bu eserler, dönemin toplumsal ve siyasal atmosferinde casusluk algısının nasıl şekillendiğini ortaya koymaları bakımından dikkat çekicidir.

Dönem itibariyle casusluk faaliyetlerin önüne geçilmesi için Halkevleri de devletin güvenlik politikalarıyla uyumlu biçimde halkın bilinçlendirilmesine de katkı sağlamıştır. Halkevlerinde düzenlenen konferanslarda, derslerde ve yayımlarda millî güvenlik, dış tehditler ve yabancı devletlerin kışkırtıcı faaliyetleri sıkça işlenmiştir. Bu sayede halkın casusluk faaliyetlerine karşı uyanık olması ve yabancı unsurların faaliyetlerini ihbar etmesi teşvik edilmiştir.[63] 1935 yılında *Polis Dergisi*'nde Denizli Emniyet Memuru Ş. Günşat tarafından "Casusluk" başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır, Yazıda devletlerin kendi ülkeleri dışında menfaat sağlamak amacıyla casusluk faaliyetlerine başvurdukları, bu olgunun yalnızca Türkiye'ye özgü olmayıp bütün dünya devletlerinde görüldüğü ve Türk Ceza Kanunu'nun 129. maddesinde de "*düşmanın maksatlarını terviç için onunla muhabere ve münasebet tesisi ederek malûmat toplama teşebbüsü*" şeklinde tanımlandığı görülmüştür. Buna göre, düşmana veya yabancı bir devlete ülkenin sanayisi, ekonomisi, tarımı ya da diğer stratejik alanlarına ilişkin bilgi aktarmak casusluk kapsamına girmektedir. Casus olacak kişilerin ise yüksek zekâ, kabiliyet, bilgi ve görgü sahibi olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Tarihsel süreçte casuslar hapis ve idam gibi ağır yaptırımlarla cezalandırılmış olsa da bu durum casusluk faaliyetlerinin sürekliliğini ortadan kaldırmamıştır. Aksine söz konusu faaliyetler

57 BCA.30-18-1-2-58,72,12,(13.09.1935).
58 BCA.30-18-1-2-78-80-1,(15.09.1937).
59 BCA. 030-18-1.2-80-97-10,(01.12.1937).
60 BCA.30-18-1-2-84-79-15,(06.09.1938).
61 Binbaşı Sami, *Casuslardan Korunma*, Halk Matbaası, 1928; Vakit Gazetesi, "Casusluk Nasıl Yapılır? ", 23.08.1934, 13-14; Aziz Hüdayi Akdemir, "Hor Görmeyiniz: Casus Bir Ülkeyi ve Bir Ülküyü Daima Kurtarabilir", Tan Gazetesi, 22.05.1935, 4; Yeni Asır Gazetesi, "Casusluk Nedir? ", 13.12.1938, 8-9.
62 Mithat Cemal Kuntay, Üç İstanbul, İstanbul: Everest Yayınları 2023; Halide Edip Adıvar, *Zeyno'nun Oğlu*, İstanbul: Can Yayınları, 2010; Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye*, İstanbul: Can Yayınları, 2017; Cengiz Eken, *Atatürk Dönemi Türk Romanında Adli Süreçler ve Mahkemelerin İşleyişi*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sivas, 2020,s.24-225.
63 BCA. 490-01-1007-887-2,(07 Mayıs 1945).

devletler açısından kalıcı ve yapısal bir güvenlik tehdidi olarak varlığını sürdürmüştür. Bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti de kuruluşundan itibaren hukuki düzenlemeler tesis ederek, istihbarat teşkilatlarını tahkim ederek ve devlet sırlarının korunmasına yönelik kurumsal ve önleyici güvenlik mekanizmalarını sistematik biçimde devreye sokarak bu tehditle mücadele etmiştir. [64]

Casusluk faaliyetlerinin sınır bölgelerinde yoğunlaştığı ve bu bölgelerde yaşayan bazı kişilerin savaş yıllarında yabancı devletlerin etkisiyle söz konusu faaliyetlere dâhil olduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda Gaziantep'in Nizip ilçesine yerleşmiş olan Gavur namıyla Hasiçeli Sadık ve Erzurumlu Eyup (Agop) isimli şahısların düzenli bir şekilde sınırı geçerek silah ve eşya kaçakçılığı yaptıkları saptanmış ve Suriye'de Fransız ve Taşnak istihbarat teşkilatlarıyla temas kurarak Türkiye aleyhine faaliyet yürüttükleri görülmüştür. İcra Vekilleri Heyetince 2 Şubat 1937 tarihinde çıkarılan bir kararname ile olayların içinde bulunan, Eyüp ve ailesinin Niğde'ye, Sadık ve ailesinin Amasya'ya göç ettirilmesi kararlaştırılmıştır.[65] Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu takip eden ilk yıllardan itibaren, özellikle SSCB'nin bölgedeki etkisi göz önünde bulundurularak, ülke içinde ortaya çıkabilecek muhtemel komünist faaliyetler ve bunlarla bağlantılı casusluk girişimlerine karşı önleyici tedbirlerin alınması gerektiği değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda devlet organları çeşitli çalışmalar başlatmış; sınır bölgeleri ve şehir merkezlerinde yürütülen istihbarat faaliyetleri ile iç düzenin korunmasına öncelik vermiştir.[66] Erken Cumhuriyet Dönemi'nde casuslukla mücadele kapsamında alınan tedbirlerden biri de bu tür faaliyetlerle bağlantılı olduğu tespit edilen kişilerin sınır dışı edilmesidir. Bu çerçevede, Kafkas Hariciye Bakanı olan Afgan uyruklu Haydar Rammat ile Ali Han Kandemir, Halil Gürgören, Mir Ali, Sefer Koli, Mehmet Tugay, Türkistan'ın eski Cumhurbaşkanı Osman Hoca ve Abbas Kazımzade hakkında yürütülen incelemeler sonucunda, söz konusu kişilerin Türkiye'de bulunmalarının güvenlik açısından sakıncalı olduğu değerlendirilmiş ve tamamı sınır dışı edilmiştir.[67] Uygulama, Cumhuriyet yönetiminin istihbarata karşı koyma politikaları çerçevesinde, yalnızca yabancı uyruklulara değil, aynı zamanda farklı siyasi ve ideolojik bağlantıları bulunan kişi ve gruplara da yönelik kapsamlı bir güvenlik yaklaşımı benimsediğini göstermektedir.

Sonuç

Devletlerin güvenlik politikaları ile ortaya çıkan risk ve tehditler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da istihbaratı stratejik bir unsur hâline getirmiştir. Yeni kurulan devletin siyasi ve toplumsal yapısı, jeostratejik konumu ve uluslararası dengelerdeki kırılganlıklar dikkate alındığında bu dönemde istihbarat faaliyetleri, devletin politika üretimi ve varlığını sürdürmesi açısından önemli bir araç haline gelmiştir. 1923-1938 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti gerek içeride rejime yönelik muhalefet gerekse dışarıda sınır ve nüfuz mücadeleleri sebebiyle yoğun casusluk faaliyetlerine sahne olmuştur. Bu süreçte özellikle İngiltere, Almanya, Fransa, SSCB ve Yunanistan gibi devletlerin Anadolu'daki gelişmeleri yakından takip ettikleri görülmüştür. Rejime karşı faaliyet gösteren muhalif gruplar, sürgündekiler ve yabancı devletlerle bağlantılı unsurlar casusluk girişimlerinde bulunmuşlardır.

Atatürk Dönemi'nde Türkiye aleyhine yürütülen casusluk faaliyetleri, güvenlik tehditlerinin bertaraf edilmesinin ötesinde devlet politikalarının şekillendirilmesi ve dış ilişkilerin yönlendirilmesinde kritik bir rol oynamıştır. İstihbarat, yeni kurulan devletin bekasının korunması, iç düzenin sağlanması ve uluslararası alanda etkin bir aktör olarak konumlanması açısından temel bir unsur haline gelmiştir. Bu faaliyetler, askeri sırların ele geçirilmesinin yanı sıra ekonomik projelerin takibi, stratejik altyapının gözetimi ve toplumsal hareketlerin yönlendirilmesi gibi farklı boyutlara yayılmıştır. Özellikle demiryolu hatları, sanayi tesisleri ve enerji kaynaklarına ilişkin veriler, yabancı devletlerin yoğun ilgisini çekmiş; böylece modernleşme projeleri, dış güçlerin stratejik hesaplarıyla doğrudan kesişmiştir. Bundan dolayı çalışmada temas edilen söz konusu devletler, Türkiye Cumhuriyet'inde casusluk faaliyetlerinin yoğun ve yaygın bir şekilde yürütülmesine dair çalışmalar yapmışlardır.

Cumhuriyet Dönemi'nde ülkenin bekası için casusluk faaliyetlerine karşı farklı alanlarda önlemler geliştirilmiştir. Bu kapsamda devlet kurumlarının aldığı güvenlik önlemlerinin yanı sıra, basın ve dönemin aydınları da casusluk konusunu gündeme taşımış, kitaplar, makaleler ve gazeteler aracılığıyla kamuoyunu bilgilendirmiştir. Böylece casuslukla mücadele hem kurumsal hem de toplumsal boyutlarıyla ele alınan bir mesele hâline gelmiştir.

64 Ş. Günşar, "*Casusluk*", Polis Mecmuası, 303, 29 Ekim 1935, 3199-3203.
65 BCA,30-18-1-2-79-89-10, (02.11.1937).
66 BCA/TDA.571-35487-139555-52, (24.06.1938).
67 BCA/TDA. 571-34824-137394-72,(15.09.1938).

Belgelerden elde edilen veriler, dönemin büyük güçlerinin Türkiye'deki faaliyetlerini göstermektedir. Almanya, İngiltere, Fransa ve Sovyet Rusya gibi büyük devletlerin yanı sıra Yunanistan'ın da Türkiye'de casusluk faaliyeti yürüttüğü tespit edilmiştir. Yapılan casusluk faaliyetlerinin ağırlık noktası ekonomik ve askeri çıkarların korunması, ideolojik nüfuz stratejilerinin geliştirilmesi ve Orta Doğu'daki çıkarların güvenliğinin temini oluşturmaktadır.

Atatürk Dönemi'nde casusluk faaliyetlerine karşı uygulanan yaptırımlar, genç Cumhuriyet'in hem iç güvenliği sağlama hem de uluslararası arenada egemenliğini koruma kaygısının somut yansımalarıdır. Cumhuriyet, reformlarla toplumsal ve siyasal dönüşüm sürecindeyken aynı zamanda dış aktörlerin baskı ve nüfuz girişimlerine maruz kalmış, bu nedenle casusluk yalnızca bireysel bir suç değil, doğrudan devletin bekasına yönelik bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede verilen cezalar arasında idam, sürgün, vatandaşlıktan çıkarma, hapis, para cezası, vize yasağı ve özellikle askerî personelin ihraç edilmesi gibi uygulamalar öne çıkmıştır. Bu yaptırımlar, hem caydırıcılık sağlama hem de devlet kurumlarını yabancı etkilerden arındırma amacını taşımıştır. Dolayısıyla Atatürk Dönemi'nde casusluk faaliyetlerine karşı geliştirilen politikalar, erken Cumhuriyet'in güvenlik stratejisinin temel bileşeni olmuş; hukukî, idarî ve askerî araçlarla sistematik bir karşı-istihbarat mekanizması inşa edilmeye başlanmıştır.

Finansal Destek ve Teşekkür / Grant Support and Acknowledgement

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

Hakem Değerlendirmesi / Peer-review

Dış bağımsız. / Externally peer-reviewed.

Etik Kurul Beyanı / Ethical Approval of the Study

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. / This study does not require approval from an ethics committee, and the data used were obtained from a literature review and published sources.

Etik Beyan / Declaration of Ethics

Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all works utilised are cited in the reference list.

Decleration of AI / Yapay Zekâ Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content in the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)/TDA (Türk Diplomatik Arşivi)

Milli Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi,1923, 27, 390-392.

TBMMZC, 25 Nisan 1920, I, 63.

TBMMZC, 29 Nisan 1920, I, 137-145.

Telif Eserler

Adıvar, Halide Edip, *Vurun Kahpeye*, İstanbul: Can Yayınlar, 2017.

Adıvar, Halide Edip, *Zeyno'nun Oğlu*, İstanbul: Can yayınları, 2010.

Alabaş, Sabit, "İnsan İstihbaratı Kapsamında Bir Casus Profil Analizi: John Godolphin Bennett ve İstanbul'daki Faaliyetleri", İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi, 1/1 (2022), 129-156.

Arslan, Esat, "1921 Yılı İlk Yarısında Türk, Fransız İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiliz Politikası ve Mustafa Sagir Olayı",*Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI (1995), 187-222.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, C. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2010, 729.

Aybak, Alaattin Emre, *Eskişehir İstiklal Mahkemelerinde Casusluk Davaları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.

Aybars, Ergün, İstiklal Mahkemeleri, Ankara: Ayraç Yayınları, 1997.

Aydın, Harun, "Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Bir Motivasyon Kaynağı Olarak Taltifler", *Belgi Dergisi,* 27 (2024), 1-18.

Ayışığı, Metin, *"Mütareke Döneminde İstanbul Hükûmetleri İle Kuva-yı Millîye Arasındaki Münasebetler (14 Ekim 1918- 16 Ekim 1920)", Belgelerin Işığında Millî Mücadele Tarihimiz,* İstanbul: Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Başak, Tolga, *Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü (30 Ekim 1918- 30 Kasım 1918),* İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2011.

Binbaşı Sami, *Casuslardan Korunma*, Halk Matbaası, 1928.

Bozkurt, Abdurrahman, *"I. Dünya Savaşı Başlarında Osmanlı Devleti'nde Casusluk Faaliyetleri ve Güvenlik Algısı (1914-1915)", Otam*, 36 (2014), 1-44.

Bulut, Sedef, Aybak Yıldız, Sebile, *Milli Mücadele Ankara'sında Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir'in Mektupları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2025.

Crıss, Bilge, İşgal Altında İstanbul 1918-1923, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Doğtekin, Abdullah, "Birinci Dünya Savaşı'ndan İzmir'in İşgaline Söke Kazasında Rum Faaliyetleri" *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 17* (2022), 1-23.

Dikici. Ali, "Milli Mücadele Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polisi" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* XXIII/67-68-69 (2007), 339-382.

Edmondson, Leslie Spencer, "Espionage in Transnational Law", *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 5/2, (1972), 434-458.

Eken, Cengiz, *Atatürk Dönemi Türk Romanında Adli Süreçler ve Mahkemelerin İşleyişi*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sivas, 2020.

Eroğlu, Haldun, "Klasik Dönemde Osmanlı Devletinin İstihbarat Stratejileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 22/34 (2003), 11-33.

Geoffrey B. Demarest, "Espionage in International Law", *Denver Journal of International Law & Policy* ,24 /2 (1996), 321-348.

Gurulkan, Kemal, vd. (Yayına Hazırlayan), *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 148, İstanbul: Seçili Ofset, 2017.

Gürel, Aysuhan, "Türk İstihbarat Birimlerinin 1880 Sonrası Gelişimi ve Derin Devlet Yapılanmaları", *Anadolu University Journal of Faculty of Economics*, 4/2 (2022), 62-77.

Kallek, Cengiz, "Casus", DİA, C.VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,1993: 163-166.

Kuntay, Mithat Cemal, Üç İstanbul, İstanbul: Everest Yayınları, 2023.

İlter, Erdal, *Millî İstihbarat Teşkilâtı Tarihçesi*, Ankara: MİT Basımevi, 2002.

Özkan, Asaf, *Mim Mim Grubu İstanbul'un İşgalinde İstiklal İçin Çalışan Gizli Örgüt,* İstanbul: Kronik Kitap, 2013.

Sarıhan, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I*, Ankara: TTK Yayınları, 1993.

Saylan, Gürkan Fırat, "İstanbul'un Resmen İşgali (16 Mart 1920)", *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11/41 (2014), 17-40.

Sertel, Savaş, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Yürütülen Casusluk Faaliyetleri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25 (2016), 95-124.

Yıldız Aybak, Sebile, "Isparta İstiklal Mahkemesi'nde Görülmüş Bazı Casusluk Davaları", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (2023), 50-63.

Yıldız Aybak, Sebile, *Milli Mücadele'ye Muhalif Bir Cemiyet: Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti*, Efe Akademi Yayınları, İstanbul: 2024.

Yurtsever, Serdar, *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetlerinin Olaylar Çerçevesinde İncelenmesi (1919-1922),* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Ankara, 2007

Yüksel, Ahmet, *II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2017.

Yüksel, Ahmet, Osmanlı İstihbaratı, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2013.

Süreli Yayınlar

İrade-i Millîye

Polis Mecmuası

Resmi Gazete

Tan

Vakit

Yeni Asır

İnternet Kaynakları

https://www.mi5.gov.uk/what-we-do/countering-state-threats erişim tarihi: 04.09.2025.

Ahmet Emin Yaman, "İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele", Atatürk Ansiklopedisi, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/762/ erişim tarihi: 01.02.2025.